

De Roodborsttapuit, topambassadeur voor structuurrijke heide en ecologisch waardevolle Maasuitewaarden in Maasmechelen

Tine Pattyn, Natuurpunt afdeling Maasmechelen,
Opperveldstraat 23, B – 3630 Maasmechelen.

Met de Roodborsttapuit heeft de gemeente Maasmechelen een topambassadeur voor zowel structuurrijke heide als de ecologisch kwaliteitsvolle Maasuitewaarden. Het kleinschalig agrarisch cultuurlandschap met rijke afwisseling van graslanden, heggen, houtwallen en ruige greppels is zijn favoriet biotoop (Rutten, 1994). De vogel komt ook voor in de nabijheid van zand- en grindgroeven, mijnterrils, langs dijken en stromen, kanalen en spoorwegen en op opspuitterreinen op voorwaarde dat er voldoende voedsel en schuilmogelijkheden aanwezig zijn. De soort is gemakkelijk te inventariseren door de opvallende aanwezigheid van het kleurrijk mannetje in de biotoop en de alarmgeluiden van beide oudervogels als er jongen zijn.

De soort is bovendien perfect geschikt om over het belang van een integrale visie op de Maasvallei te communiceren en eveneens om de open ruimte van het Nationaal Park Hoge Kempen naar de Maasvallei te onderbouwen en/of herstellen. De soort werd ook als toetssoort gebruikt om functionele en potentiële natuurverbindingen te detecteren tussen het



Foto: Hubert Lehaen

Kempisch Plateau en de Maasvallei. Zo zou de open ruimte tussen het complex Maasmechelse heide – Ziepbeek en de Maasvallei (tot de N78) de relictpopulatie in de Maasvallei kunnen verbinden met de kernpopulatie op de Mechelse heide en in de Vallei van de Ziepbeek. Deze open ruimte valt grotendeels samen met de provinciale natte natuurverbinding 52 Kikbeek en met de openruimteverbinding 8 uit het Ruimtelijk Structuurplan van de provincie Limburg. Van natuurverbindingen voor de 'roodborsttapuitgroep' zouden ook Veldparelmoervlinder, Hooibestje en bepaalde loopkeversoorten meeprofiten, gezien deze hetzelfde landschap en habitat behoeven (Van De Genachte *et al.*, 2003).

Verwezenlijkingen

Terreinacties

Om de Roodborsttapuit nieuwe kansen te geven, moet de rijke verscheidenheid aan landschapselementen verder hersteld en uitgebreid worden, voornamelijk in de Maasuitewaarden. Het blijft in de gemeente Maasmechelen echter enkel bij voornemens om via hun landschapsarchitect een inventarisatie uit te voeren van kleine landschapselementen. Inzake de openruimteverbindingen tussen het Kempisch Plateau en de Maasvallei valt er nog heel wat te realiseren. Het proces verloopt moeizaam. Zo werd er een project 'speelgroen' ingediend bij het Departement Leefmilieu, Natuur en Energie. Dit gebiedje aan de Kikbeek

is opgenomen in het Europese project SOLA-BIO (Soorten en Landschappen als dragers voor Biodiversiteit), maar wordt door medewerkers van de LIKONA-vogelwerkgroep C. Vanderydt, J. Gabriëls en T. Pattyn ongeschikt gevonden voor de Roodborsttapuit. Speelgroen en kansenontwikkeling voor Roodborsttapuit in éénzelfde klein gebied gaan immers helemaal niet samen.

In Maesbempder Greent, het noordelijke deel van Maaswinkel en aansluitend Mazenhoven is het aantal broedkoppels flink toegenomen. Natuurpunt en Limburgs Landschap voeren hier een gemeenschappelijk extensief beheer door begrazing met Konikpaarden en Galloways. Bovendien heeft Natuurpunt Maasmechelen onder impuls van de conservator in het najaar van 2009 met financiële steun van de provincie een 150 m lange haag, drie rijen dik, aangeplant samen met vrijwilligers en schoolkinderen van BSBOGO 't Kreeftje van Maasmechelen.

Communicatie

Na een goede start waarbij een info-avond werd georganiseerd over de Roodborsttapuit en er een berengoed 'Actieplan Maasmechelen' (Peusens, 2008) werd gepresenteerd, bleef het stil. De gemeente gaf enige logistieke steun bij het opstarten van een inventarisatiegroepje (vb. kopiëren van de inventarisatiekaarten en het ter beschikking stellen van een lokaal voor één vergadering).



Vanuit de milieud adviesraad is onder impuls van de voorzitter A. Terwingen een vergadering gewijd aan het herstel, ontwikkeling en onderhoud van kleine landschapselementen ten behoeve van de landbouwers. De beheerovereenkomsten van de Vlaamse Landmaatschappij werden er uitvoerig toegelicht en door de secretaris heel overzichtelijk genotuleerd. Kortom, dit zou gesneden koek moeten zijn voor de landbouwers, die er tot nu toe geen gebruik van maakten.

Monitoring

De Roodborsttapuit leed in de jaren zeventig en tachtig forse verliezen in Vlaanderen. Vanaf begin jaren negentig begon de soort zich her

en der te herstellen (Vermeersch *et al.*, 2004). Dit laatste geldt niet voor Limburg. Stevens & Gabriëls (2005) noteerden een halvering van het aantal hokken met Roodborsttapuit tussen de eerste (1974-1983) en tweede (1989-1992) Limburgse atlasperiode. Het aantal bezette hokken dat geteld werd tijdens de inventarisaties van de Vlaamse broedvogels (2000 – 2002) was ongeveer hetzelfde als tijdens de tweede Limburgse atlasperiode.

In 2008 werd op vraag van de promotor E. Peusens een inventarisatiegroepje opgericht vanuit Natuurpunt Maasmechelen. Zowel in 2008 als in 2009 werd de soort door deze mensen geïnventariseerd in de Maasvallei op het grondgebied van Maasmechelen. M. Talaska inventariseerde in 2008 bijkomend het gebied Mechelse heide. Als we het aantal bezette één-kilometerhokken, geteld tijdens deze inventarisatieperiode, vergelijken met het aantal bezette hokken in de gemeente tijdens de Limburgse atlasperiode 1 en 2, gebruikmakend van de methode van Stevens & Gabriëls (2005), zien we volgend interessant beeld in de gemeente Maasmechelen verschijnen.

Het aantal gemeenschappelijk geïnventariseerde en bezette atlashokken met Roodborsttapuit halveerde in de gemeente, net als

in de rest van Limburg, tussen de twee Limburgse atlasperiodes. Vergelijken we echter atlasperiode 2 met de tellingen uitgevoerd door de werkgroep in 2008/2009 dan zien we dat in deze periode het aantal gemeenschappelijk geïnventariseerde en door Roodborsttapuit bezette kilometerhokken terug verdubbelde.

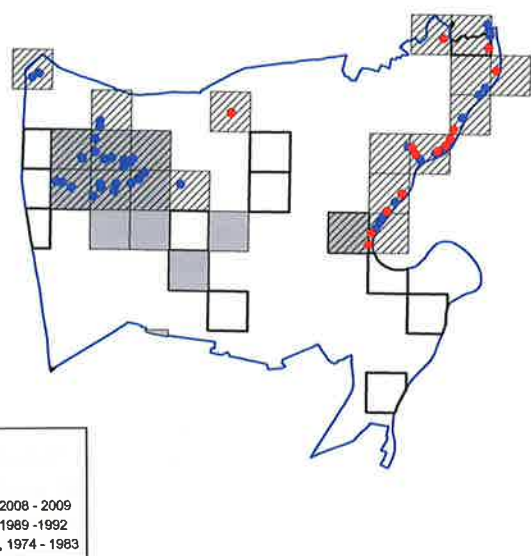
Deze toename is echter uitsluitend te danken aan een stijging van het aantal bezette hokken in natuur- en parkgebied (figuur 1). De stijging is merkbaar in het Nationaal Park Hoge Kempen, vooral in het deelgebied Mechelse Heide, beheerd door het Agentschap voor Natuur en Bos. Ook in de noordelijke Maasvallei steeg het aantal broedkoppels langs de Maas. Hier profiteert de Roodborsttapuit ongetwijfeld van het door Natuurpunt en Limburgs Landschap gevoerde beheer, het nog aanwezige microreliëf en de deels ongemaaide zomerdijs. Deze plekken warmen sneller op in het voorjaar zodat daar makkelijker voedsel kan gevonden worden. Onze ambassadeur komt immers al in maart terug uit zijn overwinteringsgebied. In Leut en in het kasteelpark Vilain XIII – waar de soort ook stand houdt – geniet de Roodborsttapuit van het mozaïeklandschap naar de Maas toe.

In zijn andere favoriete biotoop in het zuiden van Maasmechelen, het kleinschalig agrarisch cultuurlandschap, werden vanaf de tweede Limburgse atlasperiode geen Roodborsttapuiten meer geteld. Het gestaag verdwijnen van de rijke afwisseling van bloemrijke graslanden, heggen, houtwallen en onbespoten perceelsranden, alsook het nivelleren van oude Maasarmen, laten duidelijk hun sporen na.

Kansen en knelpunten

De verdere aaneensluiting van de natuurterreinen langs de Maas en de realisatie van natuurverbindingen tussen het Nationaal Park Hoge Kempen en de Maasvallei moeten op korte termijn gerealiseerd worden.

Ondanks het feit dat de Roodborsttapuit relatief weinig eisen stelt, is het lastig om één en ander te realiseren. Tot op heden zijn het vooral de terreinbeheerende organisaties die de handen uit de mouwen steken. Zij worden hierbij niet ondersteund door de gemeente. Zo blijft financiële steun voor landschapsver-



Figuur 1. In deze figuur worden de door Roodborsttapuit bezette één-kilometerhokken tijdens de eerste en tweede Limburgse atlasperiode gegeven (gegevens vogelwerkgroep LIKONA). Van de inventarisatie uitgevoerd in 2008/2009 door het inventarisatiegroepje worden zowel de bezette één-kilometerhokken als de puntwaarnemingen gegeven.

beterende maatregelen uit (vb. aanplant hagen in natuurgebieden).

Op de milieud adviesraad werd wel beloofd de subsidies voor aanplant van hagen die enkele jaren geleden afgeschaft werd door een 'premie natuur', waarvan particulieren, landbouwers en verenigingen voor natuurinrichtingsprojecten kunnen gebruik maken, te vervangen. Dit staat ook ingeschreven in de begroting. Onder de begrotingspost 'premie natuur' staat voor 2010 voor het eerst ook 'kleine landschapselementen, soortenbeleid, Roodborsttapuit'. Voor het adoptieproject is evenwel nog steeds geen afzonderlijk budget voorzien.

Ook beleidsmatig kan het beter. Zo heeft de gemeente bij de uitwerking van natuurverbinding 18 vooral oog voor de recreatieve en economische functie van het kasteel en park Vilain XIII.

Tegen natuurovertredingen wordt zelden opgetreden. Hier liggen nochtans heel wat kansen voor natuur, die de recreatieve functie enkel versterken.

Natuurpunt Maasmechelen zal aan de provinciale overheid vragen dringend werk te maken van het waterbeheersingsplan inzake de benedenloop van de Kikbeek (tussen Zuid-Willemsvaart en de Maas). Bedoeling is een oeververlaging en stroomgeulverbreding uit te voeren zodat de beek terug kan meanderen en zodat spontane natuurontwikkeling kan plaatsvinden, waar o.a. de Roodborsttapuit zal van profiteren.

Natuurpunt Maasmechelen streeft naar het terug stroomvoerend/waterdragend maken van de bedding van de Langbroekbeek, stroomafwaarts van de Zuid-Willemsvaart. Bevoegde partijen zijn NV De Scheepvaart en de gemeente Maasmechelen.

Ook de landbouwersector beseft nog niet ten volle hoe belangrijk natuur is voor hun overleving! Het verstrekken van overheids subsidies voor de aanplant van een haag, draagt in zich de impliciete veronderstelling dat ook na het stopzetten van de subsidie, de haag behouden blijft. In de praktijk is dit echter niet altijd het geval. Behalve het zorg dragen voor de kleine

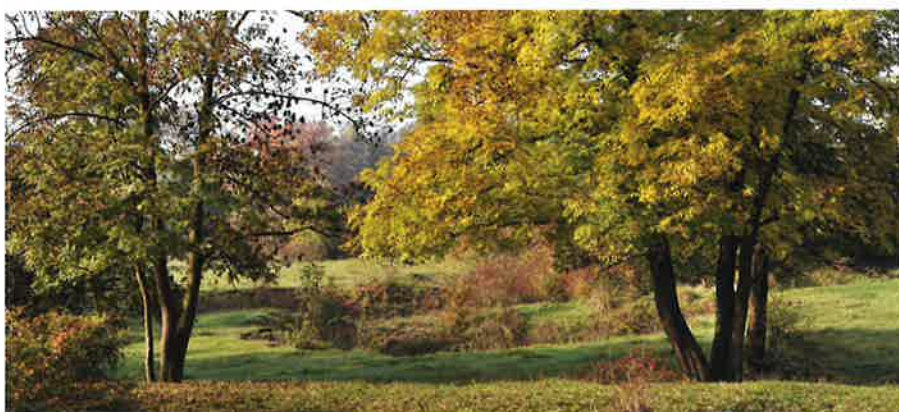


Foto: Marcel Bex

landschapselementen is het van essentieel belang voor de Roodborsttapuit in de Maasvallei dat het areaal aan bloemrijke graslanden wordt uitgebreid. Landbouwers spelen hierbij een cruciale rol.

Conclusies

De gemeente Maasmechelen heeft alle kansen laten liggen om hun ambassadeur uit te dragen, laat staan zijn leefgebied te beschermen. Om het behoud van onze adoptiesoort een nieuwe impuls te geven wordt in het voorjaar van 2010 een overlegplatform opgestart om de teloorgang van de Maasuitwaerden te stoppen, vanuit de natuurverenigingen met vrijwilliger P. Roomberg als trekker.

Via de werking van de milieud adviesraad kan een start gemaakt worden met het samenbrengen van partners die hieraan willen meewerken zoals bijvoorbeeld het Regionale Landschap Kempen en Maasland, de gemeente Maasmechelen, landbouwers, bermbeheerders, de landschapsarchitect, Natuurpunt, Limburgs Landschap en Orchis.

De ambitie is op korte tot middellange termijn bermen weer te herstellen als bloemrijke verbindingzones waar voldoende ruimte is voor toevoeging van kleine landschapselementen.

De aanstelling van de nieuwe schepen bevoegd voor ruimtelijke ordening, milieu en landbouw, begin 2010, is een uitgelezen gelegenheid om het roer om te gooien.

Dankwoord

Aan de mede-inventariseerders van Natuur-

punt Maasmechelen: M. Talaska, I. Meers, T. Cleven, T. Croimans en E. Peusens.

Referenties

- PEUSENS, E., (ed.), 2008. ACTIEPLAN MAASMECHELEN. Roodborsttapuit (Nr. 30). Een uitgave van de provincie Limburg, D/2007/5857/42, 92 pp.
- STEVENS, J. & J. GABRIËLS, 2005. Broedvogels in Limburg: drie verspreidingsatlassen later. LIKONA Jaarboek Nr. 14: 56-67.
- VAN DE GENACHT G., M. INDEHERBERG, J. LAMBRECHTS, I. VANDERHEYDEN, J. GORISSEN, W. VERHEYEN, 2003. Onderzoek naar mogelijke 'verbindingen' tussen het Grensmaasgebied, het Kempisch plateau en het Stamprooierbroek, Aeolus i.o.v. Aminaal, Afdeling Natuur Limburg. Tekst- en kaartenbundel, 217 pp.
- VAN LOOY, K., G. KURSTJENS, B. PETERS, 2009. Maas in Beeld, Vlaamse Maasvallei, 150 pp.
- VERMEERSCH, G., 2004. In: VERMEERSCH, G., A. ANSELIN, K. DEVOS, M. HERREMANS, J. STEVENS, J. GABRIËLS & B. VAN DER KRIEKEN. Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2000 - 2002: 324-325 Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 496 pp.
- VERMEERSCH, G. & A. ANSELIN, 2009. Broedvogels in Vlaanderen 2006 - 2007. Recent status en trends van Bijzondere Broedvogels en soorten van de Vlaamse Rode Lijst en/of Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek nr. 3, Brussel, 99 pp.

Summary

The municipality of Maasmechelen adopted the stonechat (*Saxicola torquata*). While the nature NGO's (Natuurpunt, Limburgs Landschap) did protect or improve the habitat for this bird in their reserve, the municipality took little initiative. A census conducted in 2008 and 2009 showed that while numbers in the south, in the nature reserves, increased the bird completely disappeared in the agricultural areas in the north. The local environmental advisory board organised a meeting where farmers were informed for which measures they could be compensated. Thus far no farmer has made an agreement.